

Київський планетарій: анфас і в профіль

Це найромантичніша споруда столиці України. Те казкове місце, де над самісінькою головою – ясні небеса, густо засяні яскравими зірками, де все пронизане їхнім неповторним, звабливим сяйвом. Здається, що Всесвіт опустився на земну твердь, виповнив навколишнє музикою високих сфер. Вони, тут майже досяжні, але, як завжди, мінливі, загадкові, навіюють роздуми про мить і вічність, добро і зло, правду й кривду. І ось уже Зоряна зала, розкриваючи перед відвідувачами чимраз більші таємниці космічного безмежжя, мовби стає його частинкою. Живою, одухотвореною, замріяною. Саме так вважає директор Київського планетарію – всесвітньо відомий астроном, першовідкривач двох комет і багатьох астероїдів, автор або співавтор їхніх назв, член-кореспондент НАН України Клим ЧУРЮМОВ (народився 19 лютого 1937 року в Миколаєві).

– Кліме Івановичу, які «родзинки» для відвідувачів готує Київський планетарій?

– Його двері відчинилися 1 січня 1952 року. А принципово оновлений планетарій відвідувачі побачили нещодавно, наприкінці грудня. Дехто мало не обурювався: мовляв, це вже мовби й не планетарій. Ні, таки він, хоча й інший, невпізнаний. У тому самому, але якісно відремонтованому приміщенні розгорнув багатогранну діяльність своєрідний

науково-культурно-розважальний центр, де вражають і новітній, воістину футуристичний інтер'єр, зокрема постаті інопланетян, велетенські глобуси, «космічна» кав'ярня, і сферичне кіно про Всесвіт (фактично екраном стала баня планетарію), і... Ні, таки найдорожчою для нас, довгоочікуваною «родзинкою» стала Зоряна зала, де відвідувачі можуть побачити 6500 небесних світил. Звичайно, вони – оптична ілюзія, яку створює апарат «Планетарій» (стоїть у центрі оновленої зали). Її відвідувачі можуть віртуально побувати на екваторі, спостерігати зірки на Північному або Південному полюсах, знову ж таки уявно відвідати Меркурій, Венеру, Марс, Юпітер і Сатурн, стати свідками сонячних затемнень, побачити політ штучних супутників Землі. А ще мандрувати... крізь час. Конструкція апарата мовби «спресовує» його й дає змогу побачити те, що відбувалося в космічних обширах мільйони років тому. З далекого минулого легко сягнути в прийдешнє, зазирнути в небесну лабораторію, де «конструюються» майбутні зоряні світи.

Уже традиційно ми пишаємося налагодженою абонементною системою для учнів від першого до одинадцятого класів, спе-

ціалізованою школою астрономії для школярів, унікальними сеансами з географії й природознавства, освітніми лекціями англійською та французькою мовами. Свої програми мають планетарії в Харкові, Донецьку, Дніпропетровську, Херсоні та інших обласних центрах України.

– Нагадайте, будь ласка, історію першого в світі планетарію.

– Виник він 1923 року й називався так: проєкційний апарат «Планетарій». Його модель створила німецька фірма «Карл Цейс». Пізніше на пласкому даху заводського корпусу вивершили кулясту споруду, схожу на церковну баню, діаметр якої становив 16 метрів. У серпні 1924 року працівники першого в світі планетарію гостинно зустріли глядачів.

– Скільки планетаріїв діє сьогодні?

– Важко назвати точну цифру. Скажімо, лише в США їх майже тисяча. Планетарії невеличкі, мало не портативні, часто-густо створюють у різноманітних навчальних і наукових центрах. Чи не найкраще обладнано німецькі «зоряні будинки». Так, один із найкращих, гамбурзький, зручно прихистився у водонапірній башті, збудованій ще 1915 року. Великої слави зажили планетарії Польщі, зокрема в Катовіце, «зоряний будинок» імені Тихо Браге в Копенгагені, а також перший за межами Європи чиказький, який відкрили 1930 року (згодом він став національною історичною пам'яткою США). Планетарій у Лос-Анджелесі організував для відвідувачів пряму трансляцію посадки апарата «Фенікс» на Марс. Сталося це 2008 року. Своєрідні чи й неповторні дійства постійно пропонують «зоряні будинки» в Єгипті, Китаї, Японії та багатьох інших країнах.

– Як ви відзначаєте Міжнародний день планетаріїв?

– Уперше це свято провели 1990 року за ініціативою Асоціації італійських планетаріїв, незабаром колеги підтримали французькі «зоряні будинки», й воно набуло міжнародного статусу. Уже 1995 року урочистий для нас день відзначали в Україні, а

також у Бельгії, Польщі, Росії та інших країнах. Головна мета заходів – пропаганда астрономічних знань. Дата святкування випадає на неділю, найближчу до дня весняного рівнодення. Нинішнього року воно відбудеться 20 березня, отже, «наша» неділя – 18-го.

– Чому ви нещодавно саме в планетарії прочитали лекцію про загадкову планету Ікс?

– Хотілося перед широкою аудиторією спростувати деякі нинішні міфи. Тому лекцію я назвав жорстко, безкомпромісно: «Брехня про Нібіру й кінець світу». Останнім часом стали з'являтися численні повідомлення про далеку планету, яка неначебто летить із глибин Всесвіту до Сонячної системи, тобто загрожує існуванню людства. З цілковитою відповідальністю стверджую: це вигадки. Якби Нібіру була більша за Юпітер, як фантазують шарлатани, то її вже давно вивчали б тисячі справжніх професіоналів. Не витримує жодної критики й теза про те, що вона – представниця так званої невидимої космічної матерії. Чутки про кінець світу також далекі від істини. Справді, наприкінці нинішнього року завершується календар майя, але наша цивілізація розгорне інший, новий, і науково обґрунтований.

– Одначе відома велика рідина космічних тіл, що можуть перетнути орбіту Землі.

– Таких малих планет понад 1700. На щастя, астрономи вже давно вміють передбачати, як змінюватимуться орбіти астероїдів через сотні років, визначати ймовірність їхнього зіткнення із землею кулею. Загалом у Сонячній системі – мільйони більших і менших космічних об'єктів. Отже, гіпотетична загроза існує. Скажімо, нещодавно на честь Вінницького державного педагогічного університету одну з відкритих малих планет було названо так: УніВінія. Наприкінці квітня 2029 року відстань між нею й Землею становитиме лише 35 тисяч кілометрів. Це, за мірками Всесвіту,

дуже мало. Зіткнення не відбудеться, але під впливом нашої планети астероїд змінить свою орбіту. Отож треба вже сьогодні прорахувувати, що буде далі.

– Ваше ім'я надано малій планеті № 2627. Як їй мандруєтесь в зоряних світах? І як «поживають» названі на честь близьких людей різноманітні астероїди?

– Вони мають сталі орбіти, поводяться мирно, спокійно. Це, зокрема, Чуріванія – на честь батька Івана Івановича, який загинув на війні (мені тоді було п'ять років), Чуранта – моя синівська вдячність матері Антоніні Михайлівні, Нінтаєлена – вияв любові до дружини Ніни та доньок Олени й Тетяни, а також астероїд Семенчур – відчнення поваги до старшого брата Семена Івановича. Він не лише астролог, а й доктор філософських наук, який нещодавно опублікував цікаві книжки про соціоніку. До речі, за мою пропозицією малим планетам присвоєно ще й такі назви: Кобзар, Каменяр та Скворода.

– А як почувастесь в далеких просторах ваша улюблениця «Розетта»?

– На щастя, чудово. Апарат, запущений 2 березня 2004 року, й нині прямує до комети Чурюмова–Герасименко. Він не подає жодного сигналу, бо всі системи зонда мовби «сплять». Оживе мандрівник аж у 2014 році. Саме тоді спеціальна капсула опуститься на комету й розпочне її дослідження.

– Хай таланить і вам, Климе Івановичу, і вашій «Розетті»!

– Якщо все буде гаразд, то земляни більше довідаються про походження Сонячної системи, утворення планет і зародження життя в космічному безмежжі. Про все це вже найближчим часом зможемо розповісти відвідувачам Київського планетарію та читачам журналу Верховної Ради України «Віче».

Розмову вів
Микола СЛАВИНСЬКИЙ.
Фото Ольги ПРОКОПЧУК.